

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

โรคไข้เลือดออกเป็นโรคติดต่อที่นำโดยแมลงที่สำคัญของประเทศไทย รวมทั้งประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย โรคนี้ได้ก่อให้เกิดการป่วยและตายของเด็กวัยเรียน นอกจากจะเป็นภาระแก่ผู้ปกครองที่ต้องวิตกกังวลเสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลเด็กที่ป่วยแล้ว เด็กยังได้รับความทรมาณจากโรค นอกจากนี้การเสียชีวิตจากโรค ยังเป็นการสูญเสียทรัพยากร ที่เป็นอนาคตของชาติที่ประมาณค่ามิได้ รุ่งวิทย์ มาศงามเมืองและคณะ (2532) ได้สรุปค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก ในปี พ.ศ. 2528 ประมาณ 300 ล้านบาท ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายทางอ้อมในการสูญเสียทางเศรษฐกิจและสังคม

ตลอดระยะเวลา 30 ปี ที่ผ่านมา โรคนี้ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญทางสาธารณสุขของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2501-2536 ยังพบว่ามีภาระระบาดของโรคบ่อย ๆ การระบาดแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้ (กรมควบคุมโรคติดต่อ, 2536)

ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2501-2510) ที่มีรายงานป่วยประมาณ 2,000-8,000 รายต่อปี โดยเฉลี่ยผู้ป่วยส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดใหญ่ ๆ ที่เป็นศูนย์กลางคมนาคม

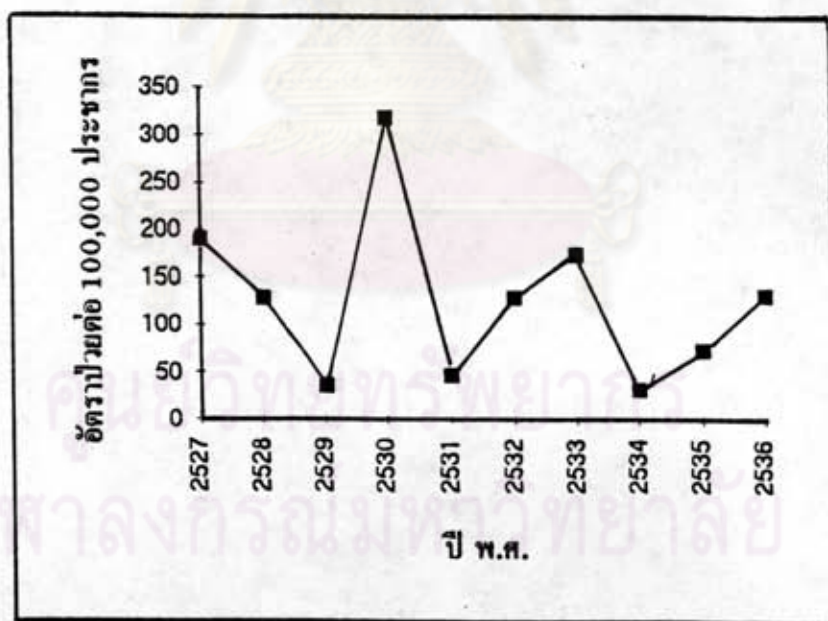
ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2511-2520) เป็นช่วงที่มีรายงานผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้น ประมาณ 3,000-38,000 รายต่อปี หรือเฉลี่ย 13,313 รายต่อปี โดยเฉลี่ยผู้ป่วยส่วนใหญ่ยังคงพบตามเมืองใหญ่ ๆ ที่มีประชาชนหนาแน่น หรือเขตชุมชนเมือง

ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2521-2530) เป็นช่วงที่พบรายงานผู้ป่วยมากที่สุด โดยเฉลี่ย 50,000 รายต่อปี จนบางปี เช่น พ.ศ. 2530 พบรายงานผู้ป่วยสูงถึง 174,285 ราย เป็นช่วงที่โรคนี้ได้แพร่กระจายไปทั่วประเทศ จากเขตชุมชนเมืองสู่เขตชนบท

ระยะที่ 4 (2531-2535) เป็นช่วงที่แนวโน้มของอัตราตาย เริ่มลดลงบ้างเล็กน้อย เนื่องจากความตื่นตัวในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหา โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันควบคุมโรค ในปี พ.ศ. 2534 และ 2535 มีรายงาน ปีละ 43,782 ราย และ 41,581 ราย ตามลำดับแต่ยังพบว่าอัตราป่วยยังสูงและยังเป็นปัญหาสาธารณสุขของประเทศ

จากการเฝ้าระวังของกองระบาดวิทยา (2536) ตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม - 23 ธันวาคม 2536 มีรายงานผู้ป่วยโรคไข้เสือดอก ที่กองระบาดวิทยาได้รับไว้จำนวน 59,148 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 102.3 ต่อ 100,000 ประชากร มีรายงานผู้ป่วยตาย 162 ราย คิดเป็นอัตราป่วยตาย ร้อยละ 0.3 พบว่ามีรายงานเพิ่มมากขึ้นกว่าปีก่อน ๆ ยกเว้น ปี 2530 และ 2533 นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มผู้ป่วยส่วนมาก ประมาณ ร้อยละ 70-75 เป็นกลุ่มอายุ 5-14 ปี ซึ่งเป็นเด็กในวัยเรียนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉลี่ย ระหว่าง ปี 2529 - 2533 สูงถึง 447.8 ต่อ 100,000 ประชากรเมื่อพิจารณาความเป็นรายจังหวัด พบว่า ปี 2536 จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่มีปัญหาโรคไข้เสือดอก โดยพบว่าอัตราป่วย สูงเป็น 2 เท่า ของปี 2535 ซึ่งต้องได้รับการตรวจสอบสถานการณ์เพื่อควบคุมโรค

จากการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาในจังหวัดนครราชสีมา (2537)พบว่าอัตราป่วย ต่อ 100,000 ประชากร ตั้งแต่ พ.ศ. 2527-2536 ยังคงอยู่ในระดับสูงและเป็นปัญหาของพื้นที่ อัตราป่วยจะสูงขึ้นและลดลง ปีเว้นปี หรือ ปีเว้น 2 ปี โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2530 มีอัตราป่วยสูงสุดถึง 317.96 ต่อแสนประชากร (แสดงในภาพที่ 1.1)

ภาพที่ 1.1 อัตราป่วยโรคไข้เสือดอก จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2527-2536

จากการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาดังกล่าว ยังพบว่า อัตราป่วยส่วนมากเป็นกลุ่มอายุ 5-9 ปี รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 10-14 ปี นอกจากนี้ยังพบว่าโรคไข้เลือดออกมักจะระบาดในช่วงฤดูฝน ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึง เดือน กันยายน ของทุกปี ประกอบกับโรคไข้เลือดออกมีอยู่หลายเป็นพาหะนำโรค ซึ่งออกหากินในเวลากลางวัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการแพร่เชื้อโรคเกิดขึ้นแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนได้ ถ้าโรงเรียนเหล่านั้นมีแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายจำนวนมาก อาจจะทำให้เกิดการระบาดของโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการศึกษาได้ ซึ่งสุชาติ โสมประยูร (2532) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาให้บรรลุตามเจตนารมณ์นั้น ต้องอาศัยสุขภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญ การที่ผู้เรียนจะเล่าเรียนได้สำเร็จตามเอกัตถภาพนั้น ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดีเสียก่อน

ดังนั้น การพัฒนาสุขภาพของเด็กวัยเรียน จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งเพราะถ้าหากผู้เรียนมีสุขภาพไม่ดีแล้ว แม้จะให้การศึกษาอบรมหรือมีการจัดการเรียนการสอนที่ดีก็ตามย่อมจะไม่ได้ผลดี นับว่าเป็นการการสูญเสียทางการศึกษา การที่จะให้การศึกษาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนสามารถจะนำความรู้หรือประสบการณ์ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เด็กวัยเรียนในระดับประถมศึกษาจึงควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติถูกต้องจนเกิดสุขนิสัยที่ถูกต้องต่อไป เพื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดความตระหนักในการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว และพัฒนาประเทศชาติในอนาคต

กลยุทธ์ที่ได้ผลในปัจจุบันในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก คือการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุง โดยแต่เดิมให้ความสำคัญกับการควบคุมยุงพาหะ มากกว่าการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ซึ่งแม้ว่าจะมีประสิทธิภาพมากแต่พบว่า การดำเนินงานควบคุมยุงพาหะทางด้านการบริหาร และการปฏิบัติยังมีปัญหา ทั้งมีผลในการควบคุมปริมาณของยุงได้เพียงระยะสั้น และพบว่าการใช้เคมีภัณฑ์มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลเสียในระยะยาวอีกด้วย ในระยะหลังจึงเปลี่ยนมาเป็นการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุง นอกจากจะให้ผลการควบคุมในระยะยาวแล้วยังสามารถ กระตุ้นให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการทำลายและลดแหล่งเพาะพันธุ์ยุง จึงเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมหากสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และสามารถขยายผลความครอบคลุมออกไปให้ทั่วถึง จะมีผลกระทบต่ออัตราการลดลงของผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก (ศุภมิตร ชุณหสวัณ, 2537)

กระทรวงสาธารณสุข ได้ตระหนัก และเล็งเห็นถึงความสำคัญในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน ในปี พ.ศ. 2535 จึงได้ร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ จัดทำโครงการร่วมระหว่างทั้งสองกระทรวง เพื่อดำเนินการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในสถานศึกษาอย่างจริงจังทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อ

1. ลดอัตราป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกในกลุ่มเด็กวัยเรียนอายุ 5-14 ปี
2. ให้อุบลลากร เช่น ครู อาจารย์และเด็กนักเรียนในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก และรู้ถึงวิธีการป้องกันและควบคุมโรค ซึ่งอาจเกิดขึ้นภายในโรงเรียน และมีเป้าหมายเพื่อ

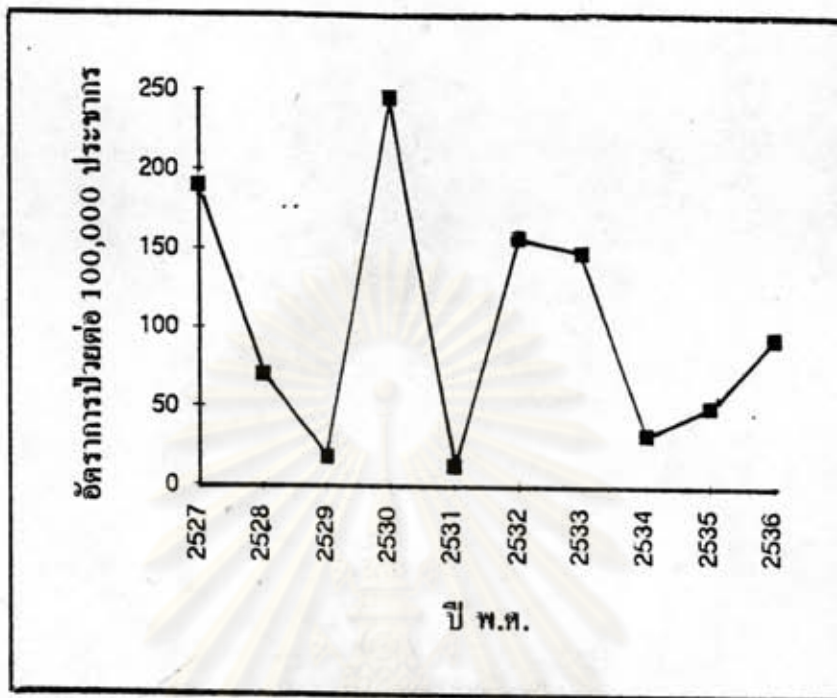
1. ลดอัตราป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกในกลุ่มเด็กวัยเรียนอายุ 5-14 ปี ทั่วประเทศลงไม่ให้เกิน 240 ต่อ 100,000 ประชากร เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2539

2. ให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกแห่งที่เข้าร่วมโครงการฯ ดังกล่าวมีกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายครบทุกแห่ง เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2539

3. ให้มีหลักสูตรเพิ่มเติมเน้น กิจกรรม การเรียน การสอน เพื่อเสริมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน ในกลุ่มเป้าหมาย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6

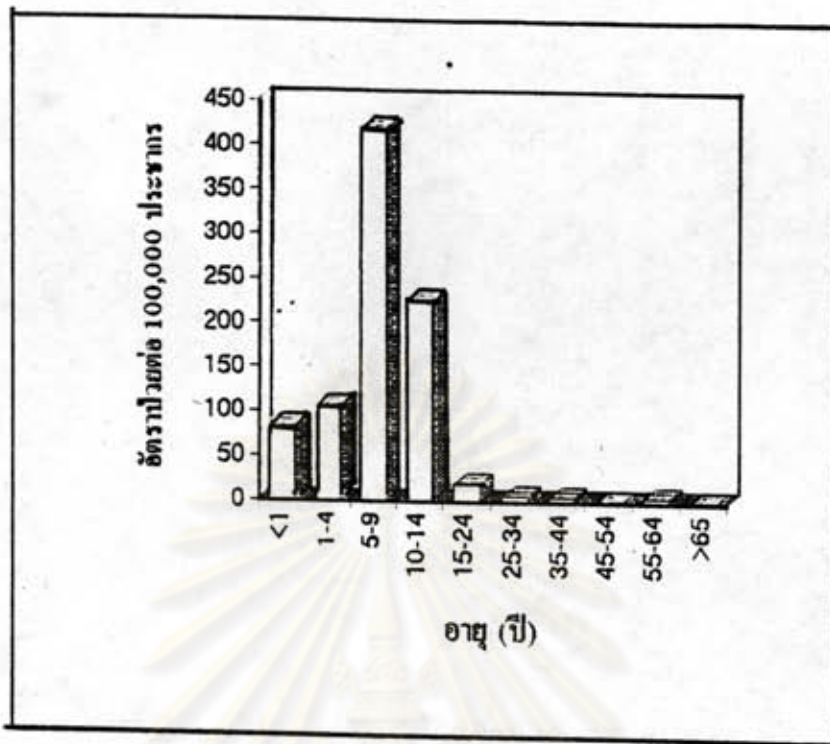
ในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ในโรงเรียนประถมศึกษา ให้อบรมครูเป้าหมายได้นั้น กิจกรรมดำเนินงานต้องมีความครอบคลุมความต่อเนื่อง สม่่าเสมอ โดยครูในสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 เช่น ครูประจำชั้น ครูสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ขึ้นอยู่กับความคล่องตัวในการดำเนินงานแต่ละสถานศึกษาเป็นหลักในการปฏิบัติกิจกรรมและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทั้งกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ เช่น ผู้บริหาร ครู อาจารย์ นักเรียน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือผู้นำชุมชนผู้ปกครองนักเรียนในพื้นที่นั้น ๆ ร่วมมือด้วย

อนึ่งยังพบว่า อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีพื้นที่ 765 ตารางกิโลเมตรมีประชากร 439,029 คน จากรายงานการเฝ้าระวังโรคของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา (2537) โรคไข้เลือดออกยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขของอำเภอ จากรายงานอัตราป่วย ต่อ 100,000 ประชากร รวมทุกกลุ่มอายุ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2527-2536 พบว่าโดยเฉลี่ยยังสูงกว่าเกณฑ์ที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ไม่เกิน 85 ต่อ 100,000 ประชากร โดยเฉพาะปี พ.ศ.2530 พ.ศ.2532 และ พ.ศ. 2533 อัตราป่วยยังอยู่ในระดับสูง (แสดงในภาพที่ 1.2)

ภาพที่ 1.2 อัตราป่วยโรคไข้เสือดออก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
ปี พ.ศ. 2527 - 2536

ในปี พ.ศ. 2536 อำเภอเมือง มีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดรัฐบาลจำนวน 82 โรงเรียน และได้ดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคโรคไข้เสือดออกครบทุกโรงเรียนแล้ว แต่จากการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาของคณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อและระบาดวิทยาในคณะกรรมการประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอเมือง(คปสอ.) จังหวัดนครราชสีมา (2537) ยังพบว่ามีอัตราป่วยในเด็กวัยก่อนเรียน อายุ 5-14 ปีสูงถึง 648.29 ต่อ 100,000 ประชากร ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุขที่ตั้งเกณฑ์ไว้ ต้องต่ำกว่า 240 ต่อ 100,000 ประชากร (แสดงในภาพที่ 1.3)

ภาพที่ 1.3 อัตราป่วยโรคไข้เลือดออก จำแนกตามกลุ่มอายุ ของอำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2536

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นบุคลากรทางสาธารณสุขจากการที่ได้ปฏิบัติงานในด้านการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จึงมีความตระหนักถึงปัญหา และมีความสนใจที่จะทำการศึกษา ประเมินผล กระบวนการปฏิบัติ และติดตามกิจกรรมในโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนของครูที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขณะที่โครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนกำลังดำเนินโครงการอยู่ โดยศึกษาความครอบคลุม ความต่อเนื่องของกิจกรรม ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และจะทำการศึกษาผลของการดำเนินงานของครู คือ ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 และประเมินความซุกซมของลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขังในโรงเรียนว่าอยู่ในระดับใด เพื่อนำผลการดำเนินงานไปปรับปรุงหรือส่งเสริม ให้การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคติดต่อในโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น บรรลุเป้าหมายของโครงการต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ผลการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของครูในสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 (ครูประจำชั้น ครูสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต(สพช.) และครูอนามัย ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ.2537 มีความครอบคลุม มีความต่อเนื่องของกิจกรรม และมีปัญหาในการดำเนินงานหรือไม่ อย่างไร ?
2. ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2537 เป็นอย่างไร
3. ความชุกชุมของลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขังในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2537 เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อประเมินผลโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ.2537

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อประเมิน ความครอบคลุม ความต่อเนื่อง และปัญหาในการดำเนินกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของครู ในสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 (ครูประจำชั้น ครูสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต(สพช.) และครูอนามัย ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา ปี พ.ศ.2537
2. เพื่อประเมิน ความรู้ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ.2537
3. เพื่อประเมิน ความชุกชุมของลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขังในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ.2537

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนในโรงเรียน ที่มีการจัดกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง จะมีความรู้เรื่องการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก แตกต่างจากนักเรียนในโรงเรียนที่จัดกิจกรรมไม่ครอบคลุมและไม่ต่อเนื่อง
2. ความชุกชุมของลูกน้ำยุง (ค่า Container Index หรือ CI.) ของโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง จะมีค่าแตกต่างจากโรงเรียนที่จัดกิจกรรมไม่ครอบคลุมและไม่ต่อเนื่อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบผลการปฏิบัติกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของครู ว่ามีความครอบคลุม ความต่อเนื่อง และมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร เป็นข้อมูลสำหรับวัดผลการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน ของอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมหรือปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหา และ ขอบกพร่องในการดำเนินงาน เพื่อให้โครงการฯ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายต่อไป
2. ทำให้ทราบ ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6
3. ทราบความชุกชุมของลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขัง ในโรงเรียนและทราบแหล่งเพาะพันธุ์ยุงในโรงเรียน
4. เป็นข้อมูลให้หน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขที่รับผิดชอบโครงการนี้ นำไปประยุกต์ใช้ประเมินผลโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกหรือ โรคที่นำโดยแมลงเป็นพาหะในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป
5. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยและพัฒนาต่อไป

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลโครงการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนประถมศึกษา โดยจะทำการประเมินผลในช่วงระหว่างโครงการฯ (Formative Evaluation) เป็นการประเมินความก้าวหน้า ติดตามงาน ดูความครอบคลุม ความต่อเนื่อง

และปัญหาในการปฏิบัติงานคือกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ที่ให้ครูเป็นหลักในการดำเนินงานและประเมิน ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 นอกจากนั้นยังทำการประเมินความชุกชุมของลูกน้ำยุงลายนำพาไข้เลือดออกในภาชนะที่มีน้ำขังในโรงเรียน

กิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน ตามโครงการร่วมของกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2535-2539 ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน การรณรงค์กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในโรงเรียน การให้แบบการบ้านอาสาสมัครสาธารณสุข(อสร.) และนักเรียนสำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่โรงเรียนและที่บ้านนักเรียน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรคไข้เลือดออกโดยมีครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ครูสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สพช.) ในสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 และครูอนามัยเป็นหลักในการทำกิจกรรม มีกลุ่มเป้าหมายในการเรียนการสอน และการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6

ความรู้เรื่องไข้เลือดออก หมายถึง ความจำ ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6

ทัศนคติต่อโรคไข้เลือดออก หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นภาพรวม ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ซึ่งแสดงออกมาในทัศนคติเชิงบวกและเชิงลบ

การปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก หมายถึง การกระทำอันเกิดจาก การตัดสินใจ การเลือกวิธีการ ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6

ประเภทครู หมายถึง ครูที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน ได้แก่ ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 หรือครูสอนวิชาการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สพช.) ในสายชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 และ ครูอนามัย

กลุ่มโรงเรียน หมายถึง การจัดกลุ่มโรงเรียนที่มีพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน ประมาณ 7-8 โรงเรียนเป็น 1 กลุ่ม ตามการจัดแบ่งของสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนโดยการสุ่มมากลุ่มละ 1 โรงเรียน และใช้ชื่อกลุ่มโรงเรียนแทนชื่อโรงเรียนที่สุ่มได้เพื่อความเหมาะสมในการนำเสนอผลการวิจัย

ระดับชั้นปีของนักเรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6

ความครอบคลุมกิจกรรม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนโดยมีครู เป็นผู้ปฏิบัติให้ครอบคลุมกิจกรรมต่อไปนี้ กิจกรรมการเรียนการสอน

สอน การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในโรงเรียน การให้แบบการบ้านนักเรียนและอาสาสมัครสาธารณสุขในโรงเรียน(อสร.)สำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่บ้านและที่โรงเรียนตามแบบบันทึกของกระทรวงสาธารณสุข (ภาคผนวก ข) มีเกณฑ์ในการวัดความครอบคลุมซึ่งผู้วิจัยกำหนดขึ้นโดยใช้เกณฑ์ในคู่มือการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในสถานศึกษา (กรมควบคุมโรคติดต่อ, 2536) และให้ผู้เชี่ยวชาญจากกองโรคติดต่อทั่วไปตรวจสอบเกณฑ์ โดยแบ่งเกณฑ์ที่ใช้วัดความครอบคลุมแต่ละกิจกรรม ดังนี้

1. ความครอบคลุมการเรียนการสอนเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก ครูจะต้องจัดให้มีการสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ครบทุกชั้นทุกห้องเรียน จึงจะถือว่ามีความครอบคลุมของกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน
2. ความครอบคลุมการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในโรงเรียน ครูและนักเรียนต้องดำเนินการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในโรงเรียน ภายในอาคารเรียน และภายนอกอาคารโรงเรียนทุกอาคาร และรอบ ๆ ภายในบริเวณโรงเรียน จึงจะถือว่าครอบคลุมการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในโรงเรียน
3. ความครอบคลุมการให้แบบบันทึกการบ้าน อสร.(อาสาสมัครสาธารณสุขในโรงเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ทำการสำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่โรงเรียนโรงเรียน ครูต้องให้แบบบันทึกการบ้าน อสร.ทำการสำรวจอย่างน้อย ร้อยละ 50 ของอสร. ในห้องเรียนในช่วงเปิดเทอมจึงจะถือว่ามีความครอบคลุมของกิจกรรมในข้อนี้
4. ความครอบคลุมการให้แบบบันทึกการบ้านนักเรียน สำรวจ และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่บ้าน ครูจะต้องให้แบบบันทึกการบ้านนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ไปทำการสำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่บ้าน อย่างน้อย ร้อยละ 50 ของนักเรียนในกลุ่มเป้าหมายทุกห้องเรียนทุกชั้นจึงจะถือว่าครอบคลุมกิจกรรมนี้

ความต่อเนื่องของกิจกรรม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนในช่วงเปิดเรียน ตั้งแต่ภาคต้นติดต่อกันสม่ำเสมอได้แก่กิจกรรม การเรียนการสอนการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงในโรงเรียน การให้แบบการบ้านนักเรียนและอาสาสมัครสาธารณสุขในโรงเรียน (อสร.) สำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่โรงเรียนและที่บ้านมีเกณฑ์ในการวัดความต่อเนื่อง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอิงเกณฑ์ตามคู่มือโรคไข้เลือดออกในสถานศึกษาของกรมควบคุมโรคติดต่อ(2536) และผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจากกองโรคติดต่อทั่วไป แบ่งเกณฑ์ความต่อเนื่องแต่ละกิจกรรมดังนี้

1. ความต่อเนื่องการเรียนการสอนในห้องเรียน ครูต้องทำการสอนเรื่องโรคไข้เลือดออกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 มากกว่า 1 ครั้ง ต่อ 2 เดือน ในช่วงที่มีการระบาดของ

ของโรค ตั้งแต่เดือน มิถุนายน - ธันวาคม 2537 ซึ่งจะถือว่ามีความต่อเนื่องของกิจกรรม

2. ความต่อเนื่องของการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงในโรงเรียน ครูและนักเรียนต้องช่วยกันกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงภายในโรงเรียน มากกว่าหรือเท่ากับ 1 ครั้งต่อ 1 เดือน จึงจะถือว่ามีความต่อเนื่อง

3. ความต่อเนื่องการให้แบบการบ้าน อสร. สำรวจ และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่โรงเรียน ครูต้องให้การบ้าน อสร. ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 มากกว่า 1 ครั้ง ต่อ 1 เทอม จึงจะถือว่ามีความต่อเนื่องของกิจกรรม

4. ความต่อเนื่องการให้การบ้านนักเรียนสำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่บ้าน ครูต้องให้การบ้านนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 อย่างน้อยเทอมละ 1 ครั้งจึงจะถือต่อเนื่อง

สรุปความครอบคลุมและความต่อเนื่องในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก

1. ความครอบคลุมและความต่อเนื่องของครู ครูที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการให้เข้าเกณฑ์ที่กำหนดทั้ง 4 ข้อ จึงจะถือว่ามีความครอบคลุมและความต่อเนื่องของกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก

2. ความครอบคลุมและความต่อเนื่องของโรงเรียน ครูที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนจะต้องดำเนินการให้เข้าเกณฑ์ที่กำหนดทั้ง 4 ข้อ มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 80 ของครูในโรงเรียนนั้น ๆ จึงจะถือว่าโรงเรียนนั้นมีความครอบคลุมและความต่อเนื่องของกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน

กิจกรรมการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงในโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลในโรงเรียน ได้แก่ ครู นักเรียน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสร.) ลูกเสือ อนุภาค ช่วยกันทำความสะอาด กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ในห้องเรียนทุกห้อง ทั้งในและนอกอาคารทุกหลังและบริเวณรอบ ๆ โรงเรียน

ความซุกซุมของลูกน้ำยุงลาย หมายถึง การหาคัดชนีทางกีฏวิทยา เพื่อวัดความซุกซุมของลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขังในโรงเรียน การสำรวจความซุกซุมของลูกน้ำยุงลายมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงระดับความซุกซุมของยุงลายในฤดูกาลต่าง ๆ และยังทำให้ทราบถึงจำนวนแหล่งเพาะพันธุ์ของยุงลายในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งง่ายต่อการวางแผนงานควบคุมหรือกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์นั้น ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการหาคัดชนีทางกีฏวิทยา 2 ค่า ดังนี้

1. Container Index (CI.) คือร้อยละของภาชนะที่พบลูกน้ำต่อจำนวนภาชนะที่สำรวจทั้งหมด ค่า CI. หาได้โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{ค่า CI.} = \frac{\text{จำนวนภาชนะที่พบลูกน้ำ} \times 100}{\text{จำนวนภาชนะที่สำรวจทั้งหมด}}$$

2. Stegomyia Index(SI.) คือ จำนวนภาชนะที่พบลูกน้ำต่อประชากร 1,000 คน สูตรที่ใช้คำนวณดังนี้

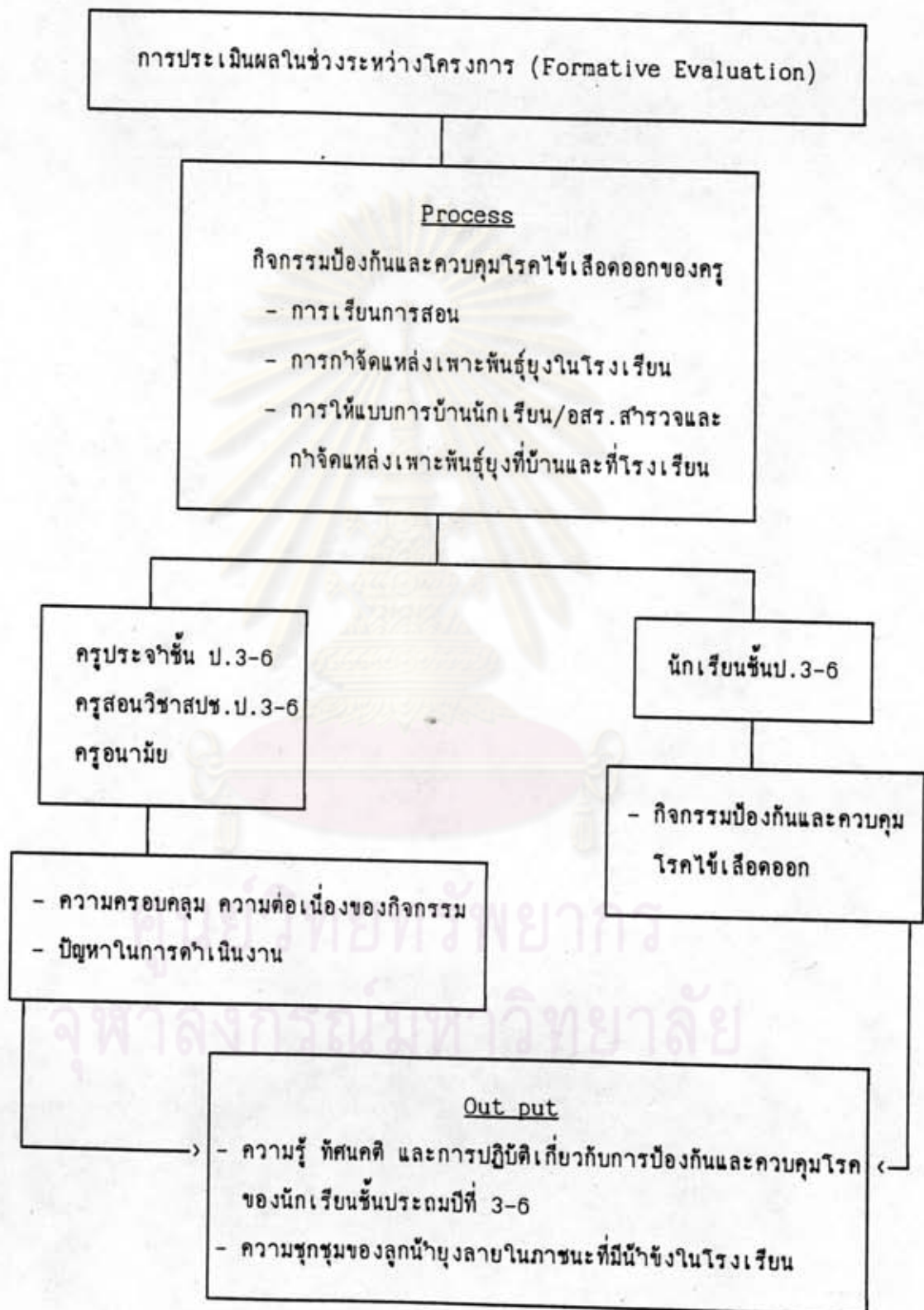
$$\text{ค่า SI.} = \frac{\text{จำนวนภาชนะที่พบลูกน้ำ} \times 1,000}{\text{จำนวนประชากรในพื้นที่ที่สำรวจ}}$$

ค่า SI. เป็นค่าความสัมพันธ์กันระหว่างจำนวนภาชนะที่พบลูกน้ำกับจำนวนประชากร ที่อาศัยในบริเวณที่สำรวจ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงจำนวนประชากรที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคไข้เลือดออก โดยบังเกิด

ศูนย์ ศึกษาระบาดวิทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจลูกน้ำยุงลาย โดยผู้ช่วยนักวิจัยที่ผ่านการอบรมจากนักกีฏวิทยาแล้ว จำนวน 2 คน ในการสำรวจทุกครั้งใช้ผู้สำรวจกลุ่มเดิม ถือว่าการสำรวจแต่ละครั้ง อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน
2. จากการศึกษาของ ทุนยศ เรียวแรงบุญญา (2531) พบว่าลูกน้ำยุงที่ตรวจพบในภาชนะที่มีน้ำขังในบ้านและในโรงเรียนเป็นลูกน้ำยุงลาย ร้อยละ 90-98 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถแยกลูกน้ำยุงที่พบได้ ให้ถือว่าลูกน้ำที่ตรวจพบในภาชนะที่มีน้ำขังในโรงเรียนเป็นลูกน้ำยุงลาย
3. เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดด้วยเวลา ไม่สามารถเข้าไปสังเกตการดำเนินกิจกรรมในโรงเรียน ถือว่าคำตอบที่ได้จากครูและนักเรียนเชื่อถือได้

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เป็นผลการศึกษาเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาล ในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาในระยะเวลาที่กำหนด เท่านั้น
2. ในการเข้าไปเก็บข้อมูลของนักเรียน ครู และการสำรวจลูกน้ำยุงลาย ผู้วิจัยมีความจำเป็นต้องแจ้งให้ผู้บริหารของโรงเรียนทราบล่วงหน้า อาจทำให้ทางโรงเรียนเตรียมการหรือปรับกิจกรรมล่วงหน้า อาจทำให้ผลการศึกษาไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง ผู้วิจัยจะทำการชี้แจงให้ผู้บริหาร และครูเข้าใจ ก่อนการเก็บข้อมูลว่าการศึกษาค้างนี้จะไม่ส่งผลต่อโรงเรียนแต่อย่างใด
3. การศึกษาค้างนี้อาจทำให้ครูและนักเรียนใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามมากเพื่อมิให้เป็นการเสียเวลาเรียน จึงจะใช้ช่วงเวลาพักหรือชั่วโมงว่าง เพื่อตอบแบบสอบถาม

ตัวแปรในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรไว้ดังนี้

- ตัวแปรอิสระ
- ลักษณะทางประชากรของครู ได้แก่ อายุ เพศ ประสบการณ์ทำงาน การศึกษา รายได้ ตำแหน่งหน้าที่ ชั้นปี ประเภทครู
 - ลักษณะประชากรของนักเรียน อายุ เพศ ชั้นปี
 - ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับโครงการฯ
 - กิจกรรมการเรียนการสอน
 - กิจกรรมการจัดแหล่งเพาะพันธุ์บุงลายที่โรงเรียน
 - กิจกรรมการให้แบบการบ้านนักเรียน และอาสาสมัครสาธารณสุขในโรงเรียน(อสร.) สืบสวนและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์บุงลายที่บ้าน และโรงเรียน

ตัวแปรตาม

- ความครอบคลุม ความต่อเนื่อง และปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานของครูที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออกในโรงเรียน
- ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6
- ความชุกชุมของลูกน้ำบุงลายในภาชนะที่มีน้ำขังในโรงเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย